

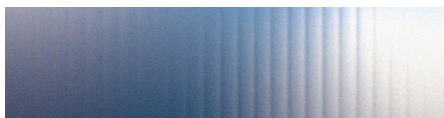
Targetiranje,
prijetnje i napadi:

Kako moćnici guše slobodu medija i aktivizam

CENTAR ZA
DEMOKRATSKU
TRANZICIJU

Targetiranje, prijetnje i napadi:
Kako moćnici guše slobodu
medija i aktivizam

Podgorica - novembar 2024.

IMPRESUM:

Izdavač: Centar za demokratsku tranziciju (CDT)

www.cdtmn.org

Autori/ke:

Faktograf: Sanja Despot, Andrej Dimitrijević i Tajana Broz

Raskrinkavanje: Jelena Jovanović, Darwin Murić

Za izdavača: Dragan Koprivica

Podgorica - novembar 2024.

Publikacija je nastala uz podršku programa #SustainMedia koji kofinansiraju Evropska unija (EU) i Savezno ministarstvo za ekonomsku saradnju i razvoj Nemačke. Sadržaj publikacije je isključiva odgovornost Centra za demokratsku tranziciju (CDT) i ne odražava nužno stavove Evropske unije ili Saveznog ministarstva za ekonomsku saradnju i razvoj.

Implemented by:

5.

Uvod

7.

Novinarstvo na udaru: slučaj Hrvatske

“Vlada predstavlja prijetnju medijskim slobodama”

Premijer s ambicijama glavnog urednika

Predsjednik Republike od uvreda do zabrane dolaska na konferenciju za medije

Napadi ekstremne desnice na nezavisne medije kao politička taktika

Nacionalne svetinje ne smije se spominjati

“Ministarstvo istine” – dezinformacijske kampanje protiv specijaliziranih medija za provjeru činjenične točnosti

Sredstvo napada su i tužbe

Lokalni novinari uz prijetnje doživljavaju i fizičke napade

Od napada na ulici do napada u vlastitom domu

19.

Crnogorski model: Ili „medijska mafija“ ili „pacovi“

Promjena vlasti ne mijenja odnos prema medijima

Druga Vlada, ista priča

Opasnije od diskreditacije

Predsjednik omalovažavao novinarku

Drugi napad Bećirovića

24.

Kako vlasti targetiraju NVO aktiviste: Crna Gora krenula stopama Rusije, Republike Srpske...

“Proevropska” Vlada

Političari kao inspiracija za negativnu online kamanju

“Prikladnih” epiteta nije falilo ni ranije

27.

Hrvatski slučaj: Administrativno iscrpljivanje civilnog društva

29.

Zaključak

31.

Popis literature

Uvod

Novinarstvo nikada nije bilo niti će biti posao koji je lako raditi. U borbi za javni interes novinari, posebno oni koji se bave istraživačkim pričama, često moraju navigirati između želja urednika i medijske kuće za koju rade, očekivanja publike, nametnute cenzure i autocenzure, vrijeđanja i omalovažavanja profesije, tužbi te, nažalost, i fizičkih napada. Pritom su često i potplaćeni za nivo odgovornosti s kojom se svakodnevno suočavaju. Mnogi na tom putu posustanu, shvatajući u nekom trenutku da im zbog stresa kojem su izloženi mentalno i fizičko zdravlje pate.

U uređenim demokratskim sistemima, poput Norveške, Danske ili Švedske, vladajuće strukture svjesne su važnosti koju novinarska profesija ima te zaista i sistemski rade na tome da novinarima osiguraju poluge koje će im pomoći pri informisanju javnosti te razotkrivanju kriminala, licemjerja, ksenofobije i suočavanju društva sa samim sobom.

Društvo poput Hrvatske u kojem političari redovno verbalno ponižavaju novinare i novinarsku profesiju, a određene skupine društva novinare nazivaju "stranim agentima", "plaćenicima", "dnovinarima" ili "crvima" zasigurno ima velikih problema s razumijevanjem toga koliko dobro novinarstvo pridonosi njegovom razvoju. No, takva percepcija velik dio svoje geneze ima u onome što građanima oko novinarstva poručuju političari, posebno oni na vlasti.

Sa druge strane, ako pročitate izvještaje međunarodnih organizacija oni će vam reći da je lakše biti novinar u Crnoj Gori nego u Hrvatskoj ili recimo Sloveniji, Albaniji, Bosni i Hercegovini... Ipak, Crna Gora ima puno crnih mrlja u svojoj prošlosti kada je u pitanju novinarstvo, položaj novinara i odnos vlasti prema medijima.

I dok fizičkih napada neko vrijeme nema, iako se promijenila dugotrajna vlast DPS-a i u međuvremenu tri Vlade, odnos vlasti prema kritički nastrojenim medijima, organizacijama i aktivistima u Crnoj Gori se promijenio slabo ili nikako. Od uobičajenog ignorisanja medijskih pitanja pa slanja reagovanja nakon što se priča objavi, preko proizvoljnog lijepljenja etikete „lažna vijest“ na sadržaj koji im ne odgovara, do otvorenog crtanja meta novinarima i medijima, vlade Crne Gore i njihovi čelnici rade po istom modelu.

Sličnog tretmana nisu pošteđeni ni građanski aktivisti.

U Crnoj Gori su se godinama protiv kritičara vlasti iz civilnog sektora vodile najprljavije medijske kampanje, stizale su prijetnje, tužbe a posljednja inovacija u tom modelu, koji su uspostavljale ranije a preuzele i održavaju nove vlasti, jeste najava Zakona o agentima stranog uticaja koji ima za cilj da uguši kritike iz nevladinih organizacija.

A „stranih plaćenika“ među civilnim aktivistima bilo je i u Hrvatskoj, bar tako tvrde vlasti.

Prije ulaska Republike Hrvatske u Evropsku uniju, organizacije civilnog društva, posebno one mirotvorne i ljudskopravaške te koje su se zalagale za demokratske vrijednosti i vladavinu prava, često su bile na udaru političkih vlasti, optuživane da ruše državu, da su neprijatelji naroda, strani - najčešće Sorosevi - plaćenici.

Pred vama je zajedničko istraživanje Faktografa iz Hrvatske i Centra za demokratsku tranziciju iz Crne Gore koje daje pregled različitih primjera targetiranja, prijetnji, ali i napada na novinare i civilne aktiviste u Crnoj Gori i Hrvatskoj.

Novinarstvo na udaru: slučaj Hrvatske

Hrvatska ima dugu povijest nasrtaja na medijske slobode te širenja dezinformacijskih narativa od strane vlasti, a kako bi se smanjilo povjerenje javnosti spram istraživačkog i kritičkog novinarstva.

Počevši od prvog hrvatskog predsjednika Franje Tuđmana i HDZ-ovih napada na [Feral Tribune](#) i [Radio 101](#) tijekom 90-ih godina prošlog stoljeća, preko suptilnijih načina [kupovine i zarobljavanja medija u dvijetisućitima](#) pa do ministროvanja Zlatka Hasanbegovića tijekom devet mjeseci 2016. godine o čemu je Faktograf višekratno pisao ([1](#), [2](#), [3](#)).

“Vlada predstavlja prijetnju medijskim slobodama”

Nezavidnu situaciju po pitanju medijskih sloboda u Hrvatskoj potvrđuje i posljednje izvješće [Reportera bez granica](#). Hrvatska je prema njihovom Indeksu slobode medija pala s 42. na 48. mjesto. U izvješću detaljnije navode kako Vlada ne štiti novinare protiv tužbi i organiziranog kriminala. Ističu kako raditi kao novinar u Hrvatskoj može biti opasno jer su novinari često mete uznemiravanja. “Fizički napadi, prijetnje i kibernetско nasilje predstavljaju velik problem s nedovoljnim odgovorom vlasti”, ističe ta nevladina organizacija. Ono što bi cijelo društvo trebalo zabrinuti jest idući zaključak Reportera bez granica: “I sama Vlada predstavlja prijetnju medijskim slobodama”.

U takvoj analizi nisu usamljeni. Organizacija [Media Freedom Rapid Response](#) za Hrvatsku navodi iduće: “Stanje slobode medija u Hrvatskoj postalo je posebno zabrinjavajuće s obzirom na to da su od sedam praćenih verbalnih napada pet počinili članovi Vlade ili javni službenici. Premijer Andrej Plenković diskreditirao je novinare u javnim raspravama zbog njihovog kritičkog izvještavanja o njemu i njegovoj strani”. Ta analiza je u obzir uzimala razdoblje od siječnja do lipnja 2024. godine, a nakon toga je bilo još sličnih, ako ne i gorih incidenata.

Javnost je u listopadu 2024. godine šokirao ministar demografije iz kvote Domovinskog pokreta, inače po zanimanju vjeroučitelj, Ivan Šipić. Nezadovoljan reakcijama na svoju konferenciju za medije na kojoj nije rekao ništa o mogućim demografskim mjerama – osim da će ih predstaviti na drugoj konferenciji – Šipić je napisao nepismenu objavu na svom Facebook profilu u kojem se prikazao kao žrtva novinara. Još gore od toga, Šipić je u objavi ustvrdio da je kolumnist i književnik Ante Tomić 2014. zaslužio da ga se degutantno [napadne](#).

“Posebno ističem komunističkog gojenca Antu Tomića, poznatog kao ‘kanta novinar’. Jer, dobio je upravo ono što mu njegov izričaj ‘slobodnog novinara’ i medijski prostor zasluuje. Kantu. Da je ovo vrijeme njegovog ‘školovanog bravara’, odgovornog za pokolje stotina tisuća Hrvata, baš se pitam bi li tada imao prostora i ‘slobodnog novinarstva’ pisati takve gadosti i pljuvati po komodu kako mu padne šeširu na pamet. Jer, ispod šešira osim jednog pokušaja omalovažavanja najvažnije teme u državi, nema ništa. Tako da, ‘kanta’ novinaru poručujem da će doći dan kada će više

vrijediti ono što je u kanti dobio od njegovih ‘slobodnih bravura’. Nećete slomiti!”, napisao je Šipić.

Premijer s ambicijama glavnog urednika

Katkada na razini [teoretičara zavjera](#), a katkada s pozicije [žrtve](#), premijer Andrej Plenković je [napade na medije](#) pojačao kada su u njima osvanuli transkripti poruka koje su razmjenjivale bivše HDZ-ove uzdanice Josipa Rimac (sada Pleslić), i Gabrijela Žalac – ponajprije u aferi “Softver”, a u kojima se spominjao i stanoviti “AP” čiji inicijali neodoljivo podsjećaju na one hrvatskog premijera.

Tako je u već od ranije poznati narativ o tome da njemu i HDZ-u smještaju oporba i predsjednik Republike Zoran Milanović, nakon sjednice Vlade ubacio i [niz kritika](#) na račun Nacionala:

“Neki politički tjednik tu večer kad izlazi ignorira Petrinju, nema ni retka, nula, zero, nijedne rečenice nema o nastupu poglavice u Petrinji (misleći na predsjednika Republike – op.a.) i sramotnih stavova koji ruiniraju vanjskopolitički kredibilitet Hrvatske. Toga nema, nego ide operacija spašavanja našega poglavice. Kako? Tako da iz fioke izvučemo poruke koje jedna druga medijska kuća ima pet mjeseci. Koja je to provjeravala, koja nije objavila ništa. Tako da skrenu pozornost jer su čak i oni vidjeli da je lapsus tako velik kao Himalaja, da ne možemo to spasiti nikako nego da prebacimo teret na HDZ. To je bit konteksta tema – netema... To nije nikakvo nepristrano, neovisno, slobodno novinarstvo...”

Faktograf je tada [pisao](#) kako je riječ o vrlo jasnom obrascu koji se kod Plenkovića ponavlja: kad se istaknuti članovi HDZ-a nađu pod ozbiljnom sumnjom u korupcijske radnje, premijer odgovara tvrdnjom da je u pitanju zavjera kojom ga se pokušava svrgnuti s vlasti. Iako takvoj interpretaciji stvarnosti rado pribjegava, nikad nije javnosti predočio ikakve dokaze kojima bi potkrijepio svoje teorije.

Da hrvatski premijer suštinski ne razumije ili ne želi razumjeti demokraciju i ulogu medija u njoj, ali zato ima ozbiljne ambicije da uređuje što mediji objavljuju, pokazuje izjava premijera u Požeško-slavonskoj županiji povodom Dana te županije. Nakon održanih sastanaka stao je pred medije i izjavio iduće:

“Što vi mislite da se članci ili teme u medijima nameću spontano? Vi sjednete na kavicu na kolegij i ničim izazvani bez ičijeg inputa, bez ičijeg briefa, bez ijedne PR agencije kojoj je netko dao lov i rekao hajde sada vi bacite to sve u eter i samo ćemo o tome govoriti. O čemu mi pričamo, pa nismo budale”. Upitan tko to nalaže, kazao je: “Ljudi s nekim interesom, koriste ljude koji se profesionalno bave time da neke teme nameću u medije i onda to lifraju medijima, a onda vi to prenosite. I onda agencije za ispitivanje mnijenja gledaju je li smjer države dobar.”

Premijer uz ovakve izjave povlači i druge, konkretnije poteze.

U srpnju 2023. godine u javnost je tako procurio [radni nacrt](#) novog Zakona o medijima koji je premijer Plenković najavio „kao doprinos jačanju hrvatske demokracije“. Uz ostalo, nacrt je predviđao posebno vijeće koje bi odlučivalo tko je uopće novinar u Hrvatskoj i donosilo bitne odluke ključne za razvoj i financiranje novinarstva u

Hrvatskoj; vlasnik medija mogao bi odbiti objaviti tekst bez ikakvog objašnjenja; novinari bi urednicima morali otkrivati svoje izvore, a opće informativni portali trebali su dobiti posebne subvencije – samo pod uvjetom da imaju svoje tiskano izdanje. To je bila jasna poruka redakcijama Index.hr-a, Telegrama i ostalih portala koji su se usudili pisati o aferama koje uključuju visokopozicionirane HDZ-ovce.

Predsjednik Hrvatskog novinarskog društva, Hrvoje Zovko, tada je rekao kako u Društvu [smatraju](#) da je radni materijal Zakona o medijima “opasan i da je u startu njegova intencija potkopati novinarske slobode u Hrvatskoj, ono malo što je ostalo”. Ministrica kulture i medija Nina Obuljen Koržinek na kraju je reterirala pa je radni nacrt povučen.

Premijer se potom dosjetio novog načina kako da osujeti dolazak informacija do novinara: kažnjavanjem onih koji odaju informacije iz istraga novinarima, a u prvoj verziji nije bila propisana ni iznimka za novinare. Nakon velikog otpora takvim zakonskim izmjenama, odustalo se od kažnjavanja novinara te se zadržalo „samo“ na kažnjavanju onih koji im daju informacije iz istraga. Te izmjene Kaznenog zakona je premijer u siječnju ocijenio „jako dobrima“. Na konferenciji za medije o toj temi izjavio je iduće: „Imam dojam da smo toliko toga učinili, a vi to ne prenosite na portalima. U naslov nešto izvučete pa stavite tri točkice, a ono bitno izostavite“. Upravo su te izmjene Kaznenog zakona nešto što u svojim izvješćima kao negativno po slobodu medija ističu iz Reportera bez granica.

Na sve se ovo nadovezala i snimka sa zatvorenog sastanka koju je snimio jedan član HDZ-a i dostavio [Nacionalu](#). U jednom trenutku na toj snimci Plenković se čudi zašto mediji ne napadaju Milanovića te pritom jasno kaže kako misli da ga mediji dogovorno žele srušiti:

“Umjesto da ga svi razore, da ga mediji ne prate, izoliraju ga, da mu na presicu ne dođe nitko. Shvaćate? Nema te kulture dovoljno u hrvatskom političkom prostoru da prepozna kakve se katastrofalne demokratske anomalije trenutno zbivaju. I kaos informacijski. Jer ova klika lijevih medija, pet ključnih medija koji nas ruše, a njega ne diraju ili ga dižu... To je Nacional, to je N1, to je Index, to je 24 sata i to je Telegram”. Pritom je nabrojane medije etiketirao kao “osovinu zla”. Nakon objave snimke redakciji Nacionala je stigla anonimna prijeteća. Kada su novinari premijera pitali osjeća li se odgovornim, uz konstataciju da se u prijetećoj poruci medije kvalificira kao “osovinu zla” i koristi isti jezik koji je i sam koristio, on im je odgovorio kako “on osuđuje sve prijeteće novinarima te da poštuje njihov rad i njihove slobode”.

Portal Telegram premijera je posebno živcirao kada je njihovu novinarku Doru Kršul [istraživanje](#) o korupciji na zagrebačkom Geodetskom fakultetu [dovelo](#) do Ministarstva kulture i medija i Nine Obuljen Koržinek. Kako bi u toj aferi zaštitio svoju ministricu, koju je [nazvao](#) “suhim zlatom”, premijer je napao Kršul tvrdeći kako njezin rad “nije novinarstvo”, već je “politički motiviran” i “plod protuzakonitih radnji”.

“Tezu o istraživačkim novinarima, koje ljudi iz sustava godinama filaju informacijama iz istraga, nije istraživačko novinarstvo. To je deal... Oni kojima se sustavno lifraju dokumenti iz sustava, oni nisu istraživački novinari, nego imaju deal s nekim iz sustava”, [izjavio](#) je 2. svibnja 2024. premijer Plenković. Time se nastavio na ranije izjave ministrice kulture i medija koja je 8. studenog 2023. sedmomjesečno detaljno istraživanje Dore Kršul [okarakterizirala](#) kao “maliciozno”. Pritom je dodala i kako

je Kršul “namjerno objavila netočne informacije”. Takav narativ odmah je [osudilo](#) i Hrvatsko novinarsko društvo.

I premijera i ministricu je na kraju demantirao Europski ured javnog tužitelja (EPPO), koji je [potvrdio](#) cijeli niz Telegramovih višemjesečnih otkrića. Među uhićenima, pod sumnjom za korupciju zbog zlouporabe europskog novca za 3D skeniranje kulturne baštine nakon potresa 2020., bio je i bivši [pomoćnik](#) ministrice Obuljen Koržinek.

Predsjednik Republike od uveda do zabrane dolaska na konferenciju za medije

Predsjednik RH Zoran Milanović također ne preza od dijeljenja lekcija pojedinim medijima i cijeloj profesiji te njegove ispade možemo pratiti kroz cijeli predsjednički mandat koji je započeo 2020. godine. U najvećem broju primjera predsjednik Milanović novinare i medije etiketira kao neprofesionalne, pristrane, neobrazovane i korumpirane. Kako premijer imputira da mediji rade za Milanovića i njegovu bivušu stranku SDP, tako Milanović govori da rade za Plenkovića i HDZ. Tako mu se u listopadu 2020. nije svidio tekst urednika i kolumnista Indexa Nevena Barkovića pa je na svom Facebook profilu [napisao](#) kako “Taj samodeklarirani ateistički agitator, što ja i mnoge druge javno deklarirane nereligiozne osobe držimo stupidnim, štetnim pa i nasilnim, živi, diše i piše isključivo – ad hominem”. Upitan o napadima na novinare Indexa [odgovara](#) “Koje novinare? Ljudi koji pišu u Indexu nisu novinari. Biti novinar je nekad bio kompliment. Danas svatko tko ima platformu za galamiti je novinar”. U svibnju 2021. novinarima HRT-a [rekao je](#) tijekom izjava za medije “Vi ste plaćenici jedne političke opcije, ovo je sramota što radite” i “Vi ste gori od Yutela, tamo su radili ljudi koji su vjerovali u gluposti. A vi ste korumpirani”. U travnju 2022. godine komentirao je hrvatske medije te [izjavio](#): “Mediji su slobodni, pa makar bili i grozni kao u Hrvatskoj, ne valjaju ništa, ali su slobodni. Nitko nema dominaciju. Nijedan centar moći nema dominaciju. Novinarstvo tek treba postati posao u koji će ići najbolji učenici”. Nekoliko dana kasnije nastavio je u istom tonu [rekavši](#): “Hrvatska je vrsta demokracije. Slobodni mediji, vrlo loši, ali slobodni”, dok je u odgovoru na pitanje o medijima odgovorio: “Prate oni mene, prate me kao svrab, kao kožna infekcija. Neke stvari ne mogu naprosto ne vidjeti. To je užasno loše. Obrazovni kriterij je srozan ogromno. To je jedna potpuno zapuštena profesija”. U siječnju 2023. godine tijekom izjava za medije ponovno dovodi u pitanje političku nepristranost i profesionalnost novinara pa tako [pita](#) novinara N1 Ivana Hrstića “Vas HDZ plaća da ovo radite ili imate neki svoj osobni quest?”. Novinaru tom prilikom govori da je “politički agitator” i da “nije novinar” te zaključuje “Ne znate ništa, svijeta niste vidjeli, niste razgovarali s važnim ljudima. Mi nismo ravnopravni sugovornici. Ostrašćeni ste amater”.

Predsjednik Republike u svojem postupanju prema medijima najdalje je otišao kada je novinaru Jutarnjeg lista, Krešimiru Žabecu, u srpnju 2023. godine uskratio akreditaciju za konferenciju za tisak čime mu je efektivno zabranio dolazak. Upitan o tome na samoj konferenciji za medije Milanović je [izjavio](#): “To nije medijska kuća nego kartel. Njih financira Vlada i Plenković, oni nemaju stida, organiziraju cigansku svadbu u Splitu, ne romsku. To nije medij, tko god tamo piše, za mene nije novinar”. Ovakvo postupanje je [oštro osudilo](#) Hrvatsko novinarstvo društvo, ali i [ministrica](#)

[kulture Nina Obuljen Koržinek](#) koja je u ovom slučaju, za razliku od nekih ranijih slučajeva, bila “šokirana” te izjavila da “ovakav nasrtaj na neovisne medije s pozicije moći zaslužuje svaku osudu”.

Napadi ekstremne desnice na nezavisne medije kao politička taktika

Napadi na medije u Hrvatskoj nisu neuobičajena pojava, ali ekstremna desnica, kako pokazuje i primjer ministra Ivana Šipića s početka ovog izvještaja, ide korak dalje. Ministrova stranka Domovinski pokret, inače stranka ekstremne desnice, uoči parlamentarnih izbora 2024. godine tako iznosi zahtjev za ukidanje javnog financiranja tjednika Novosti, koji izdaje vodeća organizacija srpske nacionalne manjine u Hrvatskoj.

Napadi na Novosti, dolazili oni od političara, političkih stranaka i inicijativa, rubnih medija ili građana, nisu novost, što pokazuje i studija slučaja [“Novosti se ili pali ili gasi”](#) koju je Faktograf objavio u lipnju ove godine. Gotovo 15 godina sustavnih napada na tjednik Novosti doprinijelo je tome da se 2024. godine o sudbini jednog medija pregovara prilikom sastavljanja Vlade. Domovinski pokret je u svom predizbornom programu jasno iznio da je potrebno ukinuti javno financiranje Novosti (koje se financiraju putem programa za autonomiju nacionalnih manjina), ali i općenito viđenje medijskih politika koje prije svega trebaju utjecati na “snaženje svijesti o hrvatskom nacionalnom identitetu u svim elementima kulture i medija”.

Nakon izbora predsjednik Domovinskog pokreta Ivan Penava na konferenciji za medije u rukama je držao naslovnicu Novosti te [kazao](#):

“Kakvi Srbi, koji Srbi? Apsolutno srpska nacionalna manjina, dok god poštuju hrvatsku državu i zakone, dok nemaju problem doći 5.8. i poštivati, ako ne slaviti Oluju, nemamo problem. Međutim, ljudi poput ovog čovjeka ovdje... Podržavati politiku koja financira ovakve tvorevine, koja ima naslove ‘neka visi F.T. (Franjo Tuđman, op.ur.)’. To ne dolazi u obzir.”

U istom tonu nastavlja i Mario Radić, tadašnji potpredsjednik Domovinskog pokreta, koji u intervjuu za Jutarnji list na pitanje hoće li se Novosti i dalje financirati iz proračuna, [odgovara](#):

“Srpsko glasilo nacionalne manjine treba postojati i treba se baviti kulturnim i životnim pitanjima srpskog naroda u Hrvatskoj. No je li ovaj narativ ovih novinara koji tamo pišu takav? Oni provode jednu agendu... Ja stvarno ne znam kakve veze ima provođenje nekakvih ideologija koje nisu nacionalne, s nacionalnom manjinom. Mislim da bi taj tko hoće nametati te ideologije, trebao ići na tržište. Ja nemam ništa protiv da netko zastupa svoje stavove, svatko na to ima pravo, ali ne mogu se pomoću državne blagajne zastupati stavovi koji nemaju nikakve veze s nacionalnim pitanjem. To su uglavnom novinari Ferala. Nemam ništa protiv, ali neka izađu na tržište. Koja je to pravednost da je Jutarnji na tržištu, a Novosti nisu.”

Cijela kampanja koja je provedena protiv tjednika Novosti nakon održanih parlamentarnih izbora dovela je i do toga da je tjednik zaprimio prijetnje od kojih je po jednoj postupala i policija, a tek ostaje za vidjeti što će Domovinski pokret koji je u međuvremenu postao vladajuća stranka u koaliciji s HDZ-om činiti po pitanju medijskih politika i

konkretno [financiranja tjednika Novosti](#).

Nacionalne svetinje ne smije se spominjati

Nacionalističke narative protiv novinara možemo kontinuirano pratiti i na primjeru Borisa Dežulovića, nagrađivanog novinara i kolumnista koji piše za različite hrvatske medije, pa tako i za Novosti. Tako je Karolina Vidović Krišto u saborskoj raspravi o zakonu o hrvatskom jeziku [ustvrdila](#):

„Stanje u medijima kojima se upravlja iz Ministarstva kulture jest antihrvatsko, kao što je i antieuropsko. To je politika koja, primjerice, financira Pupovčeve Novosti za koje piše izvjesni Boris Dežulović koji je prostački nekoliko puta vrijeđao žrtve Vukovara. Ta bi osoba u svakoj civiliziranoj državi zbog toga kazнено odgovarala. (...) Neki dan je Dežulović, kojeg financirate, usporedio Hrvatsku vojsku s Hamasom (...) Boris Dežulović vrijeđa silovane Vukovarke i majke ubijene djece u Vukovaru. To je kazнено djelo što on radi“.

Naime, Dežulović se 2021. godine našao se [na meti](#) HVIDRA-e i Ministarstva hrvatskih branitelja zbog kolumne „[Jebo vas Vukovar](#)“ objavljene na N1, a u kojoj se bavi normom koja zabranjuje bilo kakva kulturna događanja u tjednu kada se obilježava Dan sjećanja te osuđuje licemjerje vladajuće politike.

Općinsko državno odvjetništvo [odbacilo je](#) 2022. godine kaznenu prijavu koja je protiv Dežulovića bila pokrenuta zbog te kolumne, uz obrazloženje kako „nema osnovane sumnje da bi osumnjičenik počinio kazнено djelo javnog poticanja na nasilje i mržnju ili neko drugo djelo za koje se progon provodi po službenoj dužnosti“, ustvrdivši i kako „nisu utvrđena niti obilježja prekršaja iz Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira“.

“Ministarstvo istine” - dezinformacijske kampanje protiv specijaliziranih medija za provjeru činjenične točnosti

Na meti ekstremne desnice, a posebice tijekom pandemije bolesti COVID-19, našao se i Faktograf - prvi hrvatski medij specijaliziran za provjeru činjenične točnosti. Faktograf je od svog osnutka 2015. godine bio napadan od različitih političkih aktera, najčešće ideološki samooprijedijeljenih od centra prema desno, no u kontekstu pandemije virusa COVID-19 napadi su eskalirali. Iako akteri napada nisu bili samo političari već i druge društveno utjecajne osobe, kao i brojni rubni mediji, političari su u tim napadima igrali nemalu ulogu koristeći se svojim pozicijama političke moći. Faktograf se tako od 2020. pa sve do početka 2023. godine suočava s gotovo neprekidnim verbalnim napadima i prijetnjama, a u tom periodu je i žrtva cyber napada i SLAPP tužbi, što je detaljno prikazano u studiji slučaja [Dezinformacijske kampanje - pogonsko gorivo za napade i mržnju](#). Zapaženu ulogu u kreiranju dezinformacija koje će biti, kako sam naslov studije slučaja kaže, pogonsko gorivo za mržnju i napade na Faktograf, imali su zastupnik u Europskom parlamentu Mislav Kolakušić te zastupnici u Hrvatskom saboru Marin Miletić i Stephen (Stjepo) Nikola Bartulica. Tako je [6. listopada 2021.](#)

[godine Mislav Kolakušić za govornicom Europskog parlamenta](#) najavio podnošenje kaznene prijave protiv Faktografa optuživši ga za ograničavanje slobode govora, rekavši da je “danas utvrđivanje istine na društvenim mrežama predano u ruke sumnjivim organizacijama. Podnošenjem kaznene prijave protiv Gongga, Faktografa i Facebooka te odgovornih osoba radi kaznenog djela ograničavanja slobode govora i javnih nastupa iz članka 127. Kaznenog zakona Republike Hrvatske, ostvarujem svoju građansku dužnost. Obećajem da će svi oni koji su provodili cenzuru biti kazneno procesuirani. Održao sam svako svoje obećanje pa ću tako održati i ovo obećanje, makar trebalo 20 godina ili više.”

Kasnije je tvrdio da:

“Nakon što smo Facebooku poslali pisano upozorenje da ograničenjem dosega Facebook stranice Građani za Mislava Kolakušića čine kazneno djelo ograničavanja slobode govora i izražavanja i nakon najave kaznene prijave protiv Faktografa i Facebooka, ta tvrtka je uklonila sva ograničenja dosega naše stranice. Facebook je potpuno nezakonito ograničio naš doseg, temeljem zahtjeva osumnjičenih osoba iz Faktografa koji su umislili da mogu ograničavati slobodu govora bez kaznenog progona. Međutim, ne mogu, a to će najbolje naučiti kada Mislav Kolakušić dođe u poziciju vlasti i provede nužnu reformu pravosuđa i državne uprave.”

Treba napomenuti da Kolakušićeva konstrukcija o navodnoj cenzuri koju Faktograf provodi na Facebooku, kao i konstrukcije koje iznose drugi političari, nije točna. Naime, poznato je da su iz Facebookovog programa Third Party Fact-Checking, a u kojem sudjeluje i Faktograf, izuzete izjave političara. Faktograf ni na koji način ne može označiti objave Mislava Kolakušića na Facebooku niti utjecati na njihov doseg. Dodatno, Faktograf nije niti od jednog tijela zaprimio informaciju o tome da je Mislav Kolakušić podnio kaznenu prijavu protiv Faktografa.

Marin Miletić je u nekoliko navrata u Hrvatskome saboru i na Facebooku neutemeljeno prozvao Faktograf za cenzuru te navodio da Faktograf “igra za globalističke centre moći” koji ga prema njegovom mišljenju izdašno financiraju napadajući pritom ad hominem glavnog urednika Faktografa. Primjerice, [25. ožujka 2022. godine](#) u Hrvatskome saboru u govoru o Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji govori o Faktografu kao Ministarstvu istine koji na sljedeći način: “očigledno čine interesne skupine okupljene u jednu nevladinu udrugu, dobivaju znatan iznos sredstava za to, da pazite oni su mjerodavni da govore i procjenjuju što je istina i što nije istina”..

Stephen (Stjepo) Nikola Bartulica u Hrvatskom je saboru također neutemeljeno prozvao Faktograf za “cenzuriranje sadržaja i drugačijeg mišljenja na društvenim mrežama” te je nazvao Faktograf “opskurnim ljudima koji su nepoznati široj javnosti i kao takvi jedna su vrsta internetske policije koja odlučuje što se smije, a što ne smije čitati” i upitao “odakle im tolika moć i kolika je mogućnost njene zloupotrebe”.

Stjepo Bartulica je i u [veljači 2022. godine u Hrvatskome saboru](#) govorio o Faktografu i navodnoj cenzuri na društvenim mrežama te je najavio izradu prijedloga zakona kojim će se to regulirati. Od navedenih najava, do danas ovakav zakonski prijedlog nije upućen u zakonodavnu proceduru.

Sredstvo napada su i tužbe

Sve opisano daje krila i drugim političarima, ali i raznoraznim drugim moćnicima, da napadaju novinare. Oni, uz verbalne napade s namjerom ponižavanja, kao oružje u ratu protiv novinara često koriste i tužbe. Nedavno objavljeno istraživanje Centra za demokraciju i pravo Miko Tripalo (CMT), u suradnji s HND-om, pokazalo je da su mediji i novinari od 2016. pa do prošle godine bili suočeni s najmanje 259 tužbi koje su imale dva ili više indikatora strateških tužbi protiv javne participacije (SLAPP-Strategic Lawsuits against public participations).

Riječ je o tužbama koje se koriste kao sredstvo zastrašivanja i sprječavanja pojedinaca i/ili organizacija koji izvještavaju i informiraju javnost o temama od opravdanog i javnog interesa. Kako [navode](#) iz CMT-a, krajnji ciljevi takvih tužbi su “cenzura i ostvarenje odvratajućeg učinka na sve treće osobe glede prenošenja kritike ili određene poruke koja je od javnog interesa.”

U svrhu istraživanja, iz Centra su analizirali 1 333 sudskih postupaka s općinskih i županijskih sudova u predmetima protiv medija i novinara iz razdoblja od 2016. do 2023. godine. Kod detektiranja SLAPP tužbi, istraživači CMT-a su se vodili s osam indikatora. U analizi ne spominju jesu li naišli na tužbe koje su zadovoljile sve indikatore, ali navode da su u 40 posto građanskih i kaznenih predmeta pronašli najmanje jedan, a u pola od tih najmanje dva indikatora da je riječ o SLAPP-u.

Da bi se tužba okarakterizirala kao SLAPP, tužitelj mora biti moćan pojedinac, lobistička organizacija, korporacija i/ili državno tijelo koji podnose tužbu protiv tuženika koji je izrazio kritiku i/ili prenio određenu poruku o pitanju koje je od javnog interesa, ali je istovremeno neugodno za tužitelja. Tužitelj pritom ima snažniji financijski ili politički položaj od tuženika, njegova tužba je “prekomjerna, neproporcionalna ili nerazumna”, tužbeni zahtjev je relativno visok (za potrebe projekta CMT je kao relativno visoko postavljen iznos naknade štete uzimao iznose od 2 000 eura pa nadalje), a postupak se odnosi na temu od javnog interesa. U obzir se uzima i to je li tužitelj protiv medija ili novinara podnio više tužbi za istu ili povezanu stvar, je li pokušavao birati za sebe najpovoljniji sud, je li pokušao odgoditi ročišta i je li u sudskom postupku predložio dokaze koji nisu nužni, već su isključivo predloženi kako bi se postupak odugovlačio, a čime bi se povećali sudski i odvjetnički troškovi, kao i troškovi zateznih kamata.

Na temelju navedenih indikatora, Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo zaključio je kako je njihovo istraživanje pokazalo da u hrvatskom pravnom sustavu “postoji evidentan problem sa strateškim tužbama protiv javne participacije te da hrvatski pravni sustav ne uspijeva u dovoljnoj mjeri spriječiti upotrebu parničnih postupaka za takvu svrhu.”

Ističu da su glavni faktori koji pomažu ostvarivanju SLAPP ciljeva vrlo dugo trajanje postupaka do pravomoćnosti odluka (preko 4 godine do pravomoćnosti); nepostojanje orijentacije za dodjelu odšteta za duševnu bol naneseu člancima u medijima; visoki traženi iznosi odšteta za duševnu bol u sporovima protiv medija u odnosu na praksu i mjerila za naneseu duševnu bol u drugim slučajevima (u prosjeku 9 300 eura, a problem su i zatezne kamate); mogućnost nametanja obaveze objavljivanja teksta cjelokupne presude na trošak tuženog te praksa dodjeljivanja iznimno visokih odšteta kada se kao privatni tužitelji javljaju suci.

U sklopu tog istraživanja analizom sudskih odluka identificirani su i tzv. “serijski” tužitelji, njih 12, koji često podnose tužbe protiv medija i novinara, koristeći iste ili slične argumente i zahtijevajući istu visinu naknade štete.

“Većinu tužbi protiv medija pokreću fizičke osobe za koje bi se moglo zaključiti da su moćni pojedinci, poput političara, saborskih zastupnika, sudaca, a tražene naknade su relativno visoke u kontekstu ekonomskih prilika u Republici Hrvatskoj”, zaključuju iz CMT-a.

“Najviše potencijalnih SLAPP tužbi, njih 18, podnio je Milijan Brkić, bivši ratni zapovjednik specijalne policije i djelatnik Sigurnosno obavještajne agencije, a u analiziranom razdoblju glavni tajnik, kasnije i potpredsjednik HDZ-a, te potpredsjednik Hrvatskog Sabora. Brkić je najčešće tužio [zbog ‘duševnih boli’, ‘javnog sramoćenja’](#), te ‘velikih neugodnosti u svom svakodnevnom životu i radu’. U većini slučajeva je, po špranci, zahtijevao 40.000 kuna odštete.”, navodi Paparella.

Tužitelji često koriste i priliku da uz to što tuže i medij koji je objavio članak, tuže i autora teksta privatno.

Primjerice, Damir Boras, u vrijeme dok je bio rektor najvećeg hrvatskog Sveučilišta, onog u Zagrebu, u listopadu 2020. je zbog jednog te istog teksta, o [ljetovanju](#) Borasa s obitelji u Dubrovniku, protiv novinarku portala Telegram, Dore Kršul, [podigao](#) dvije tužbe – kaznenu i građansku. U kaznenoj tužbi bivši zagrebački rektor novinarku je teretio za klevetu, a u građanskoj od nje, dakle od novinarku, a ne od nakladnika – tražio odštetu od 20 000 kuna zbog duševnih boli nanesenih tekstom.

Faktograf je kontaktirao Kršul koja nam je objasnila kako je Boras nepravomoćno izgubio građansku tužbu, ali je na nju uložio žalbu.

“Što se tiče kaznene tužbe i nju je nepravomoćno izgubio, ali mi ta presuda još nije dostavljena. No, očekujem da će se Boras i na nju žaliti”, kazala je Kršul za Faktograf.

Kako je ranije izvještavao Telegram, serijal o dubrovačkim boravcima rektora Borasa napisan je “sukladno svim pravilima novinarske struke i etike... Rektor se ni na jedan upit nije odazvao i ponudio svoju stranu priče”. Dakle, Kršul u pravnoj neizvjesnosti živi već gotovo četiri godine samo zato što se bavi istraživačkim novinarstvom.

Inače kolegicu Kršul je 2017. godine verbalno [napao](#) već spomenuti Boras nazvavši ju “nezavršenom studenticom, u dobi od 27 godina”, i kao osobu “koja svojim tobožnjim otkrivanjem afera, Sveučilištu nanosi zlo”. Početkom 2023. godine HND je također morao reagirati i braniti Doru Kršul. Naime, zbog toga što je istraživala korupciju i [kriminal](#) na zagrebačkom Prehrambeno – biotehnoološkom fakultetu tadašnja dekanica Jadranka Frece je kolegicu Kršul mjesecima [vrijedala](#) putem dopisa svog odvjetnika.

Lokalni novinari uz prijetnje doživljavaju i fizičke napade

Situacija sa slobodom medija i sigurnošću novinara se dodatno komplicira u manjim sredinama gdje lokalni novinari nerijetko žive blizu osoba o kojima pišu te su time i izloženiji izravnom sukobu s tim akterima, bili oni iz svijeta politike, gospodarstva ili samo građani. Poruke koje politički vrh šalje o medijima i tome kako su neprofesionalni, korumpirani i pristrani, tako na lokalnoj razini prelaze u ozbiljne prijetnje, zastrašivanja, pa i fizičke napade.

Prijetnje i fizički napadi na novinare u regiji bilježe se na portalu regionalne mreže za zaštitu novinara [Safejournalists.net](https://www.safejournalists.net). Riječ je o projektu koji financira Europska komisija.

Tu se tako može pronaći priča iz lipnja 2022. godine koja najbolje ocrtava novinarski rad u manjim sredinama.

Naime, nakon što je novinar Mateo Pejaković na svom portalu Požeški.hr napisao nekoliko kritički intoniranih članaka o tamošnjoj pročelnici Upravnog odjela za komunalne djelatnosti i gospodarenje Grada Požege, Andreji Mendel, ([1](#), [2](#), [3](#), [4](#), [5](#)) došlo je do fizičkog napada na njega. Kako [navodi](#) Safejournalists.net, Pejaković je Mendel "susreo u jednom požeškom lokalu i razgovarali su nekoliko minuta, nakon čega se pojavio njezin suprug Ivan, verbalno se sukobio s Pejakovićem i navodno ga htio uhvatiti za vrat, dok ga je supruga pokušavala spriječiti. Prema riječima upućenih, Mendel je navodno uperio prst prema novinaru i rekao mu: 'Mrtav si!'"

Te godine, točnije 9. kolovoza, novinar Zadarskog lista Toni Perinić dobio je prijetnje nakon istraživanja slučaja [prijevare](#) turista za koji je lokalna turistička zajednica zaprimila najmanje 30 pritužbi. Pretražujući internet, Perinić je naišao na ispovijesti ljudi koji se žale na iznajmljivačicu iz Privlake (Zadarska županija) koja uzima akontaciju od 500 kuna za apartman koji iznajmljuje te potom, dan prije dogovorenog termina ljetovanja, apartman otkazuje iz raznih razloga.

Perinić je otišao u Privlaku kako bi snimio nekoliko ilustrativnih fotografija za potrebe članka. Kada se vratio kući, njegovog oca je nazvao čovjek koji se predstavio kao otac iznajmljivačice. Kako je sam izjavio, fotografirao je automobil kojim je novinar otišao u Privlaku te je saznao broj telefona vlasnika automobila, a to je otac novinara. Tijekom poziva izrekao je mnoge prijetnje, a jedna od njih je bila "pazi što pišeš jer napisano će te koštati". Kako [navodi](#) Safejournalists.net, riječ je o bivšem policajcu.

Državni inspektorat zatvorio je i zapečatio apartman, a nadležno Općinsko državno odvjetništvo je pred Općinskim sudom u Zadru podignulo optužnicu protiv okrivljenika zbog kaznenog djela prijetnje novinaru.

Prijetnje je isti taj dan kao i Perinić dobio i tadašnji novinar Glasa Istre Marcello Rosanda, nakon teksta objavljenog u tom dnevnom listu, na portalu i Facebook stranici Glasa Istre pod naslovom "[Pulski ugostitelj razvio biznis koji ima sve elemente nadriliječništva. Daje savjete teško bolesnim pacijentima](#)".

Nakon objave članka na Facebook stranici Glasa Istre u komentarima su uslijedile prijetnje i uvrede poput: "Terminalni novinar nadam se", "dnovinaru!", "Sram vas bilo, sotone novinarske!", "Pušite kur*inu svjetsku", "glup novinar", "Dnovinar, je*o ti sam svoju glupavu, odvratnu sliku", "smeće od novinara" i slične uvrede.

Nakon toga je primio i veći broj prijetećih i uvredljivih poruka poslanih putem e-maila i društvenih mreža. Neke od njih s idućim sadržajem: "Di si p*čko da se nađemo pa da ti pokažem kako mi se mama izljuje govno prokleta" i "Nadrinovinaru, nadam se da ćeš se raspadati od raka".

Sa sličnim uvredama na društvenim mrežama novinari i redakcije u Hrvatskoj suočavaju se na dnevnoj bazi.

Glavna urednica O35portala iz Slavenskog Broda, Nikolina Martinović Iani je dobila prijetnje smrću koje je odmah prijavila policiji. Kako [navodi](#) Hrvatsko novinarsko društvo (HND), prijetnja smrću dogodila se 15. srpnja 2023. kada je, nakon objave

policijskog izvješća na portalu, redakciju nazvao jedan od aktera iz policijskog priopćenja tražeći od glavne urednice Martinović da se vijest izbriše.

“Nakon što je to odbila učiniti, muškarac (1995. godište) povišenim je tonom počeo prijetiti riječima: ‘Ubit ću te, obrisat ću pod s tobom, glupačo, dobro se čuvaj kad padne mrak...’ – što je samo dio prijetnji upućenih urednici O35 portala”, izvijestio je HND.

Oni su odmah po dojavu o prijetnji kontaktirali Policijsku upravu brodsko-posavsku iz koje im je odgovoreno kako je policija uhitila mušku osobu protiv koje je podnesena kaznena prijava zbog sumnje za prijetnju. Prema Kaznenom zakonu, napad na osobe koje rade posao u javnom interesu, a među njima su i novinari, može se sankcionirati kaznom u trajanju od šest mjeseci do pet godina zatvorske kazne.

Prošle godine, u ožujku, s prijetnjama se suočio i portal Morski HR. Redakciji portala upućene su [prijetnje](#), koje je zbog serije [članaka](#) u kojima portal tematizira legalnost gradnje luke Krilo Jesenice, uputio čovjek koji se predstavlja kao predsjednik Udruženja turističkih brodara Hrvatske gospodarske komore Ante Rakuljić, prijeteci autoru članka i glavnom uredniku Jurici Gašparu.

U serijalu se, među ostalim, navodilo kako je luka nastala bez građevinske dozvole i u potpunosti ilegalnim nasipanjem smeća u more te da je tamo bez plana sigurnosti natiskano 130 brodova. Rakuljić je nazvao uredništvo, vrijeđao redakciju i njezine novinare te tvrdio da članke objavljene na portalu plaćaju ili pišu osobe izvan redakcije bliske Ministarstvu mora, prometa i infrastrukture. Unatoč tome što je upozoren da se razgovor snima, uputio je ozbiljne prijetnje da će im “uništiti posao”, a Gašparu više puta sugerirao neka o Krilu Jesenice i tamošnjim brodarima “ne pišu u negativnom kontekstu”.

Redakciji je još poručio da je “bolje bit dobar s masom ljudi koji su nešto dokazali u životu” te da se “sudbina Jadrana ne može krojiti u Zagrebu”.

Isti portal je 1. rujna ove godine [objavio](#) dokumentaciju i zvučni zapis sa sastanka Hrvatske udruge privatnih brodara i PR agencije IMC iz Zagreba u vlasništvu Ankice Mamić. Portal navodi kako je sporno to što na sastanku, koji su brodari snimili kako bi ga prenijeli i drugima, Mamić spominje svoja poznanstva u visokoj politici, odnosno dvojicu ministara (riječ je o potpredsjedniku Vlade Branku Bačiću i ministru turizma Tončiju Glavini), preko kojih namjerava utjecati kako bi se zaustavio negativan javni tretman kriljanskih brodara od Morskog HR-a koji konstantno upozorava na nezakonitosti, ali i lučkih kapetana koji ih sve češće kažnjavaju zbog kršenja brojnih pomorskih propisa.

Portal dalje navodi da se u WhatsApp grupi, gdje su ostalim sudionicima koji nisu bili na sastanku objavili snimku sastanka, pojavila inicijativa o otmici novinara Morskog HR-a, za koju su također neki od njih spremni platiti.

“Evo Cesarica (op.a., ime broda) platila i moli za prijedlog da još svi damo po 100 eura, da netko provoza u portapaku (op.a. = prtljažniku) idiota iz Morskog.hr. Red je više da ga neko istrese, pa mu neće više padat na pamet. Hvala”, objavio je jedan od njih u WhatsApp grupi Brodari na Jadranu, nakon čega se, prema pisanju Morskog, s tom inicijativom složilo desetak sudionika ove interne komunikacije, od kojih je jedna od poruka glasila: “Treba ga provozat trajektom do Brača i golog ostavit na Vidovoj gori.”

Iz Morskog HR-a su zbog ozbiljnog straha u počinjenje kaznenog djela organiziranog kriminala i za po život i zdravlje, sve sudionike ove komunikacije, kao i organizatore koji su ih potakli na to, prijavili kriminalističkoj policiji i Državnom odvjetništvu. Iz Vlade su se kasnije [očitovali](#) Morskom HR-u da se Ankica Mamić ni u kojem trenutku nije obratila ministru Bačiću, a da je ministar Glavina poznaje s protokolarnih događanja.

Da omalovažavanje i vrijeđanje medija i novinarskog posla s razine vlasti daje krila određenim građanima za izljeve bijesa prema medijskim radnicima zorno pokazuje i slučaj iz Grada Otoka koji se odvio 23. rujna. Nekoliko muškaraca tada je verbalno napalo novinare koji su rano ujutro pratili uhićenje Josipa Šarića, bivšeg saborskog zastupnika HDZ-a i gradonačelnika Otoka.

“Dobacivali su neke ružne stvari, govorili – jedva ste dočekali, pitali su – hoćeš i nas snimati? Jedan je prišao i počeo vikati – Srbi! Srpski mediji! Gdje je N1? Snimatelja Nove TV verbalno su napali”, govorio je jedan svjedok događaja, a [prenio](#) N1.

Novinari su u Otoku, prema [tvrdnjama](#) Telegrama, bili suočeni i s dobacivanjima građana koji su fotoreportera vrijeđali i verbalno napadali zbog slikanja kuće uhićenog gradonačelnika o čijim se malverzacijama pisalo. Interventna policija morala se fizički ispriječiti i udaljiti napadače.

“Kad predsjednik Vlade nazove novinare i medije osovinom zla, kad ih otvoreno prozove pred članovima stranke, kad ih optužuje za urotu i kritizira da su oni krivi za otkrivanje afera, zbog čega je HDZ morao donijeti posebni zakon kojim se novinarima nastoje začepiti usta, tada je logično da će se na terenu naći provokatori koji će napadati novinare”, zaključio je u analizi naslova “[Plenković je novinarima stavio metu na leđa](#)” Tomislav Klauški. Pritom je dodao i kako “nitko nije napadao policiju i istražitelje, nitko nije psovao Uskok i DORH, nitko nije prozvao novog glavnog državnog odvjetnika Ivana Turudića pod čijom se paskom odvijaju uhićenja”.

Svega tri dana kasnije, u zadarskim Arbanasima, verbalno je i fizički napadnut televizijski snimatelj zadarske ekipe RTL-a Ivan Stipčević. Napao ga je izvjesni Roko Kotlar. Kako je [izvjestio](#) Zadarski.hr, prvi napad na Stipčevića Kotlar je izveo na ulazu u trgovinu u Arbanasima, gdje obojica žive, derući se na njega: “Bagro novinarska!” Kotlar je bio vidno pijan, a Stipčević se uspio obraniti i otići kući odakle je nazvao policiju i prijavio incident.

Nedugo nakon toga Kotlar je provalio kroz vrata dvorišta kuće u kojoj Stipčević živi te se bacio na njega uz prijetnje da će ga ubiti. Zadao mu je više udaraca šakom u glavu i tijelo. “Stipčević je napadača uspio oboriti na pod te je ponovno pozvao policiju koja je ubrzo došla i privela Kotlara na triježenje. Policija je napadnutog Stipčevića uputila na zadarsku bolnicu gdje mu je pružena liječnička pomoć. Kvalifikacija ozljeda još nije poznata, no neslužbeno doznajemo da su Stipčeviću najvjerojatnije napukla rebra”, pisao je Zadarski.hr. Policija je privela napadača kojem je izmjereno 1,27 promila alkohola u krvi.

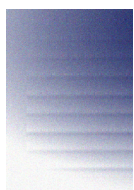
Kotlar je prije 15 godina u jednom zagrebačkom klubu iz pištolja slučajno ubio svog prijatelja, za što je kao mlađi punoljetnik bio osuđen na zatvorsku kaznu, naglasio je Zadarski.hr.

Od napada na ulici do napada u vlastitom domu

Ranije navedeni portal Safejournalists.net bilježi kako je redakcija Faktografa od 2020. pa do sada prijavila 19 dobivenih prijetnji, od čega se najviše odnosi na "prijetnje smrću i ugrožavanje tjelesnog integriteta novinara." Ovog ljeta jedna je naša kolegica na kraju i fizički napadnuta. Nagrađivana novinarka Faktografa i Klimatskog portala, Melita Vrsaljko, napadnuta je sredinom srpnja dok je radila svoj posao u Nadinu kraj Zadra, a napali su je otac i sestra moćnog zadarskog HDZ-ovca Darija Vrsaljka, Ivan Vrsaljko i Iva Perić.

Najprije ju je 15. srpnja na javnoj površini fizički napao Ivan Vrsaljko, da bi joj njegova kći Iva Perić idućeg dana upala u dom i opet je fizički napala, gušila i čupala za kosu te joj pokušala oduzeti mobitel. Iako dijele prezime te su u daljnjem srodstvu, Melita Vrsaljko nije imala privatnih kontakata s osobama koje su je napale. Napadnuta je isključivo zbog svog novinarskog rada, odnosno zbog toga što je javnosti željela otkriti kako ta obitelj prikriva lokaciju deponija u nastajanju na zemljištu kojim se koriste.

Protiv napadača podignute su prekršajne prijave, a tek se očekuje vidjeti hoće li državno odvjetništvo podići optužnicu po kaznenoj prijavi koju je podnijela odvjetnica Melite Vrsaljko.

Crnogorski model: Ili „medijska mafija“ ili „pacovi“

Prije svega, neophodno je istaći da je Crna Gora država u kojoj su se u proteklim decenijama novinari ubijali, ranjavali, tukli, hapsili...

Pored toga, novinari skoro da ni na koji način nisu zaštićeni od kampanja blaćenja i uvreda i nadležni organi reaguju tek kada dođe do otvorenog nasilja ili prijetnje nasiljem. Kampanje protiv novinara i medija vodile su lokalne vlasti, lokalni biznismeni i tajkuni, poslanici, poslanički klubovi ali i ministri i premijeri, predsjednici.

Model za napade na kritički nastrojene medije, ako nije uspostavljen, onda jeste učvršćen i nadograđen za vrijeme vladavine DPS-a i Mila Đukanovića.

Nezavisni dnevnik Vijesti, istoimeni televizija i portal dugo godina su bili najžešći kritičari Đukanovićevog režima, a vlast, oličena u Đukanoviću i njegovom DPS-u, preuzela je kovanicu „medijska mafija“ od novinara i medija koji su ih štitili i podržavali i do besvijesti u javnim nastupima lijepila tu etiketu Vijestima. Po slijedu događaja, novinari Vijesti postali su „predstavnici medijske mafije“.

Đukanović je sa najviših državnih funkcija davao izjave u kojima je Vijesti nazivao „medijskom mafijom“ i „monstrumom“ a osnivače tog lista „galopirajućom upalom

mozga“. Đukanovićev primjer pratili su brojni državni i funkcioneri DPS-a pa su se Vijesti gotovo na dnevnom nivou nazivale „medijskom mafijom“ i „reketašima“.

Iako DPS i njegovi funkcioneri danas ne koristi ovakve termine, recidivi su očigledni. Ovakvu terminologiju i model napada na novinare preuzeli su ne samo političari, već i biznismeni poput Zorana Bećirovića i portala Aktuelno, čiji je osnivač Bećirovićeva kompanija, i portali koje uređuju novinari koji pišu za Aktuelno. Tako iz ove medijske grupacije novinarku „Vijesti“ Draganu Šćepanović koja je pisala o Bećirovićevim poslovima nazivaju „[dopisnicom medijske mafije](#)“. Dopisnica Vijesti i nedjeljnika Monitor iz Kolašina mjesecima je meta tekstova uvredljivog sadržaja i portal Aktuelno protiv nje vodi prizemnu, prljavu kampanju jer je u više navrata pisala i o radu Skijališta i drugim poslovima njegovih vlasnika, a koja je označena kao neprijatelj razvoja grada, dio „medijske mafije“, „reketaško stado“...

Šćepanović je tada kazala i da strahuje da neistine koje portal objavljuje mogu biti poziv za napade na nju.

“Smatram da sam višestruko ugrožena – sad, nakon godina psihičke torture, i fizički. Uz sve što sam navela, živim i u atmosferi kada me po nekoliko sugrađana dnevno, navodno, dobronamjerno upozori da treba da prestanem da se bavim određenim temama, da se ne krećem sama po mraku, da se čuvam... Atmosferi u kojoj osjećam strah i nesigurnost doprinosi i činjenica da u tekstovima na portalu prepoznajem fragmente privatnih razgovora sa poznanicima u kafani ili na ulici”, rekla je između ostalog novinarka policiji. Međutim, tužilaštvo je kasnije konstatovalo da nema osnova za preduzimanje krivičnog gonjenja koje se goni po službenoj dužnosti.

Od modela kreiranog u prošlosti nisu bili pošteđeni ni novinari Javnog servisa.

Milan Roćen, dugogodišnji visokopozicionirani crnogorski funkcioner, bivši ambasador državne zajednice Srbija i Crna Gora, a kasnije i savjetnik predsjednika Crne Gore Mila Đukanovića, svojevremeno je [izjavio](#) da su novinari i urednici Javnog servisa “gluplji od goveda” i “bolesna bagra”, a da je Radio Televizija Crne Gore “najsramnija mrlja na istoriji Crne Gore”.

“To nije javni servis, to je javna kuća”, govorio je je Roćen u telefonskom razgovoru koji je nastao najvjerovatnije s početka 2006. godine. Sa omalovažavanjem je govorio i o drugim novinarima iz crnogorskih medija, poput novinara iz agencije Mina News.

Iz DPS-a su i novinarku “Vijesti” Jelenu Jovanović označili kao “glavno pero istraživačkog novinarstva školjarskog klana”, kako je to, [prema njihovim riječima](#), tvrdio jedan od vođa te kriminalne organizacije.

Zbog ovakvog targetiranja novinarka je protiv sebe podnijela [krivičnu prijavu](#), tražeći od Specijalnog državnog tužilaštva da iskoriste sve mehanizme na raspolaganju i promptno istraže njenu i imovinu članova najuže porodice. Jovanović već godinama ima dvadesetčetvoročasovnu policijsku zaštitu, zbog istraživačkih tekstova o kriminalnim klanovima koji djeluju u Crnoj Gori i regionu.

Promjena vlasti ne mijenja odnos prema medijima

Da promjena vlasti ne znači promjenu modela odnosa prema medijima crnogorska javnost se uvjerila ubrzo nakon što je DPS smijenjen.

U vrijeme dok je bio premijer Dritan Abazović je umjesto odgovora na kritike izabrao da napadne medije i pojedince u njima.

On je nakon pisanja medija u kojima se tvrdilo da saraduje sa jednim od kriminalnih klanova u Crnoj Gori optužio Mportal da je osnovan od strane kompanije „Bemax“, kako bi se destabilizovala Crna Gora. Tadašnji premijer nije se zaustavio na tim optužbama već je napao urednike Pobjede i Antene M tvrdeći „da stvaraju štetu Crnoj Gori“.

„Da se komanda, da se sjati pješadija i vojska, da se uruši sve živo. I to se radi permanentno, objasnio sam za M portal imam da objasnim i za Portal Analika i Pobjedu, Draška Đuranovića i Darka Šukovića i za Ljuba Filipovića i mnoge druge, da objasnim što je narativ i ko koga finansira. Da pitam odakle stanovi i ko njih finansira. Ko je njima otplatio kredite? Neka se zapitaju građani zašto neko ima motiv da piše toliko oko nekoga. Da bi sami sebe obezbijedili kažu: “to je nebitan političar”. Pa kako se svaki dan objavi oko 50 tekstova, ako je neko nebitan. Ne, suština je u drugom i vi stvarate veliku štetu državi Crnoj Gori i jedva čekam izbore. Mislim da sve ono za šta se neki od vas časno borite, mislim da će na tim izborima da nestane. To je vaša politika”, kazao je tada [Abazović](#).

Abazović je takođe odbio da odgovara na pitanja novinarke Gradske RTV optužujući je da širi govor mržnje.

Druga Vlada, ista priča

Da ne poznaje ulogu medija i novinara u društvu pokazao je i trenutni potpredsjednik Vlade Dragoslav Šćekić [kada je 2023 godine](#), dok je bio na funkciji ministra zdravlja, na sjednici Vlade kazao da je veliki pritisak na zdravstveni sistem od strane “taster i džepnih novinara” i određenih medija koji “spinuju javnost i zlonamjerno iznose neistinite informacije zarad neke svoje lične, male, jadne koristi.” Šćekić je ove kvalifikacije iznio komentarišući tekst “Vijesti” u kome je objavljeno da je bolnica u Pljevljima ostala “kratkih rukava” kada je u pitanju nabavka medicinske opreme, ali i početak gradnje novog objekta za tu ustanovu. Iako je prethodno tvrdio da novinari Vijesti spinuju, i da njihovo pisanje nije tačno, Šćekić je na samoj sjednici priznao da je u okviru formiranja budžeta izostavljen dio koji se odnosi na nabavku medicinske opreme.

Šćekić nije jedini ministar aktuelne Vlade koji je napadao medije. Ministar unutrašnjih poslova Danilo Šaranović povezao je Pobjedu sa kriminalnim strukturama. Pošto je [Pobjeda](#) objavila da je za šefa obezbjeđenja imenovao policajca Vuka Vukovića osuđivanog za brutalno zlostavljanje, ministar je saopštio da zna „iz kog miljea ti tekstovi dolaze“, te da su za njega to „tekstovi koji nose kodno ime ‘raša’, u zavisnosti od akcentovanja“.

Kada je na to reagovao poslanik opozicionih Socijaldemokrata Nikola Zirojević i zatražio od Šaranovića i aktuelnog direktora Agencije za nacionalnu bezbjednost Borisa Milića odgovore da li tajna policija sačinjava dosjee o novinarima, pokušao je da se opravda navodima da nije mislio na novinare Pobjede već na određene kriminalne strukture koje su, kako je rekao, i primile tu poruku.

Da diskredituje novinara Vijesti Danila Ajkovića pokušao je potpredsjednik Vlade i ministar ekonomskog razvoja Crne Gore Nik Đeljošaj koji ga je nazvao “novinarem u pokušaju” i korumpiranim nakon što je objavljen prilog Televizije Vijesti o odluci poslanika vladajuće većine da Skupština Đeljošaju ne skine poslanički imunitet. Skidanje imuniteta Đeljošaju tražilo je Osnovno državno tužilaštvo koje je protiv njega pokrenulo krivični postupak zbog optužbe da je 2021. godine kao predsjednik Opštine Tuzi, pozivao na otpor kada se sa građanima Tuzi usprotivio mjerama protiv koronavirusa.

Đeljošaj je i ranije u više navrata, bez iznošenja bilo kakvih dokaza, optuživao Ajkovića da je korumpiran nakon što je Ajković objavio da je suđenje protiv njega za godinu i po dana odgađano čak 15 puta, kao i da se u septembru prošle godine Đeljošaj pozvao na imunitet, kad je suđenje ušlo u završnu fazu.

Opasnije od diskreditacije

Ajković objašnjava da je krivičnu prijavu podnio jer je napad shvatio kao opasniji od pokušaja diskreditacije.

„Napad na mene od strane potpredsjednika Vlade, a tada predsjednika Opštine Tuzi, nisam doživio samo kao pokušaj diskreditacije, već i kao ugrožavanje sigurnosti, zbog čega sam i podnio krivičnu prijavu protiv njega. Podsjetiću da je on tada, obraćajući se meni i sudiji Becić poručio “Ali jedno znam: poraziću ih u svakom smislu i pogledu, pa makar morao i onako kako znam da ne treba! Osveta nepravde je pravda!”. Da stvar bude gora, ovakvu prijetnju je poslao sa službenog mejla na adresu svih crnogorskih medija“, kaže Ajković u izjavi za naše istraživanje.

„Moj slučaj je pokazao potpunu nezainteresovanost tužilaštva da zaštiti jednog novinara jer ni nakon više od godinu postupajuća tužiteljka nije donijela odluku, iako je rok tri mjeseca, odnosno šest u složenim predmetima“, navodi on.

Novinar „Vijesti“ podsjeća da je tek nakon što je podnio pritužbu Tužilačkom savjetu koji je utvrdio da je ona osnovana, i naložio tužiteljki da ubrza postupanje i donese odluku, ona odbacila krivičnu prijavu sa obrazloženjem koje će valjati za izučavanje sudsko-tužilačke prakse nekim mlađim generacijama spremnim da u svakom postupku podjednako vide ili ne vide prijetnju.

„Tačnije, odluka je donijeta nakon 17 mjeseci od podnošenja krivične prijave za ugrožavanje sigurnosti, što je najbolji pokazatelj koliko je tužilaštvo revnosno da efikasno ispita da li je jedan visoki javni funkcioner ugrozio bezbjednost jednog novinara. Ovakvim postupanjem, tužilaštvo nameće novinarima da ulaze u složene i dugotrajne postupke zarad zaštite svoje bezbjednosti i ugleda, čime nas onemogućavaju da radimo svoj osnovni posao. Ovakvo postupanje gospodina Đeljošaja, ali i tužilaštva, neće uticati na moje buduće izvještavanje. Naprotiv, ono je samo dodatan alarm da moramo da osvjetlimo svaki segment njihovog lošeg rada, kako bi građani znali kako rade oni koji su nosioci najviših javnih funkcija“, kaže Ajković.

Ekspert Savjeta Evrope za slobodu izražavanja Siniša Gazivoda [komentarišući](#) ovaj slučaj kazao je da diskreditovanje novinara/ki, naročito kada dolazi sa pozicija vlasti, predstavlja političko uplitanje u slobodu izražavanja.

On kaže da su štetne posljedice ovakvog postupanja višestruke - od povrede ličnih prava novinara/ki, preko štete koja se nanosi medijskoj zajednici, do toga da ovakav pritisak može imati odvrćajući efekat, odnosno, može razviti autocenzuru kod novinara/ki da pokreću teme od javnog interesa.

“U konačnom, diskreditovanje novinara/ki sa pozicija vlasti može voditi i razvijanju okruženja u kojem se dešavaju napadi na novinare/ke i takvih slučajeva ima puno”, dodaje Gazvoda.

Kako tvrdi, građanska odgovornost države, pod određenim uslovima, mogla bi biti dvostruka. “Prvo zbog toga što ne ispunjava pozitivnu obavezu stvaranja adekvatnog društvenog okruženja za rad novinara/ki. Drugo, u slučaju kad ovakvi pritisci dolaze sa pozicija vlasti država bi mogla biti odgovorna za činjenje svojih funkcionera”, kazao je Gazvoda.

Društvo profesionalnih novinara (DPNCG) u više navrata [pozivalo](#) je javne funkcionere da se uzdrže od, kako su naveli, napada, uznemiravanja i onemogućavanja rada novinara, a posebno od “traženja pravde” pred sudovima zbog analitičkih i istraživačkih tekstova.

Iz DPNCG su kazali da ni promjena trodecenijske vlasti nije rezultirala dolaskom mladih političara koji razumiju interes javnosti i ulogu medija.

“U Crnoj Gori se mediji i dalje doživljavaju samo kao sredstvo prenošenja njihovih poruka, dok rijetko ko razumije obavezu analitičkog novinarstva čiji je cilj da upozori na društvene anomalije”, navodi se u saopštenju.

Dodaje se da se novinari često tretiraju kao „nosači“ mikrofona i kamera i „nužno zlo preko koga se plasiraju interesi“.

Iz DPNCG su rekli da političari ne znaju da je novinarstvo, koje poštuje etičke standarde, posao od javnog značaja, kao i da mali broj njih o tome promišlja.

„Takvoj klimi ne doprinosi ni Vlada, čiji zvaničnici treba da prođu ozbiljne edukacije kada je u pitanju sloboda izražavanja“, dodali su iz DPNCG.

Predsjednik omalovažavao novinarku

Još jedan slučaj neprimjerenog odnosa prema novinarima dolazi od aktuelnog predsjednika Crne Gore Jakova Milatovića koji je uoči lokalnih izbora u Podgorici odgovarajući na novinarska pitanja verbalno napao novinarku Radio Televizije Crne Gore jer ga je pitala da li je zloupotrijebio funkciju tako što je snimio predizborni spot u svom kabinetu.

On je povišenim tonom upitao da li je pogledala izborni spot i je li ga saslušala do kraja, te odmah konstatovao da to nije učinila, već da joj je urednik, odnosno direktor Radio Televizije Crne Gore Boris Raonić pisao pitanje.

Ovakvo ponašanje Milatovića osudio je između ostalog i Sindikat medija Crne Gore (SMCG).

“Državni zvaničnici i političari izabrani su na te funkcije, između ostalog, i da bi bili odgovorni javnosti odnosno građanima. Legitimno je ako im se ne sviđaju neka

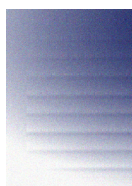
pitanja, ali moraju odgovarati na njih a ne omalovažavati novinare koji ih postavljaju ili im držati moralne lekcije, što je Milatović danas učinio”, poručili su u [saopštenju](#).

Primjeri koje smo obradili u istraživanju jasno ukazuju da crnogorske vlasti u kontinuitetu ne razumiju ili ne žele da razumiju funkciju medija u društvu, na kritiku reaguju agresivno i vide samo greške onih koji kritikuju dok se pojedinim medijima dopušta da neometano vode kampanje blaćenja i šire dezinformacije.

Drugi napad Bećirovića

Da nekažnjivost zastrašivanja i vođenja kampanje protiv novinara vodi u nove napade pokazao je napad na novinarku Pobjede Anu Raičković. Nju i njenog sina fizički je napao vlasnik jednog od crnogorskih skijališta Zoran Bećirović, njegov tjelohranitelj, inače policajac i njegov sin.

Njih trojica su novinarku Pobjede [davili i tukli](#) i slomili joj šoferšajbnu na automobilu. Raičković je navela da je sve počelo oko 21 sat, da ničim nije davala povod za takav brutalan napad, te da je u jednom momentu, nakon salvi prijetnji, dobacivanja, psovki, prijavila policiji da je otvoreno maltretira grupa muškaraca koje sa sigurnošću nije mogla da prepozna jer su sjedjeli za stolom koji je ispred lokala bio u polumraku. Sva trojica napadača su uhapšena.

Kako vlasti targetiraju NVO aktiviste: Crna Gora krenula stopama Rusije, Republike Srpske...

Najave Zakona o agentima stranog uticaja novi su nivo pritiska na civilni sektor u Crnoj Gori ali targetiranje aktivista nije novost u crnogorskom društvu i pokazuje da vlasti već decenijama ne razumiju ili ne žele da prihvate kritike koje dolaze iz NVO.

Primjera je mnogo, a u zavisnosti od aktuelnog političkog ili društvenog konteksta ili trenutka “na meti” su se nalazile različite nevladine organizacije, ali i novinari, građanski i ekološki aktivisti, borci za ljudska prava, feministkinje...

Zabrinjavajuće je što je targetiranje dolazilo i dolazi od strane najviših državnih zvaničnika, koji bez zadržke civilne aktiviste proglašavaju državnim neprijateljima i onima koji podrivaju demokratiju u Crnoj Gori.

To što je koalicija Za budućnost Crne Gore (ZBCG), koja je inače dio trenutne vladajuće većine, odlučila da “Crnu Goru učini istinski slobodnom zemljom” tako što

će [zahtijevati](#) hitno predlaganje zakona o agentima stranog uticaja, inicijativi koja u središte stavlja upravo nevladine organizacije, je trenutak koji je doveo do najnovije kampanje tergetiranja civilnih aktivista i aktivistkinja.

Pa smo tako došli u situaciju da potpredsjednik Vlade za infrastrukturu i regionalni razvoj Milun Zogović [naziva](#) civilne aktiviste “zečevima”, što se može tumačiti i kao štetočine, kada kaže da je najava zakona o stranim agentima “istjerala sve zečeve iz grmova”, kao i da je nastala opšta histerija i da se pokazalo da ne postoji politička volja za izglasavanje jednog takvog zakona.

Suštinsko nerazumijevanje funkcionisanja civilnog sektora pokazuju i pojedini poslanici u Skupštini Crne Gore, poput poslanika NSD i predsjednika Odbora za ljudska prava i slobode Jovana Vučurovića, koji komentarišući najavu zakona o stranim agentima, [tvrdi](#) da dio NVO sektora djeluje kao političke i parapolitičke organizacije koje za račun određenih interesnih grupa ne saopštavaju svoje stavove, kako govore programi i statuti tih NVO, već političke stavove.

Ovakvo tumačenje ne samo da je opasno, već predstavlja i jasan pokušaj gušenja kritičara vlasti koji djeluju u javnom interesu, ali je i potencijalna prijetnja za ljudska prava, uključujući slobodu izražavanja i udruživanja.

Navedene izjave dodatno potvrđuju tezu je cilj ovog predloga uvođenje praksi autoritarnih režima, gušenje slobodne misli i etiketiranje civilnog društva kao stranih agenata i državnih neprijatelja.

Centar za demokratsku tranziciju (CDT) je u više analiza ([1,2,3](#)) ukazao da većina argumenata koje su iznosili inicijatori donošenja Zakona u medijskim nastupima ne odgovara istini. Preciznije rečeno – dio Vlade Crne Gore je dezinformisao i obmanuo građane/ke.

“Proevropska” Vlada

ZBCG nije prva koja je pokušala da na taj način opravda targetiranje civilnog sektora koji, između ostalog, ima kontrolnu ulogu izabраниh predstavnika na vlasti u svojim zemljama. Sličnu maksimu inicijalno su koristili njihovi patroni u Rusiji, pa sve do Republike Srpske i drugdje.

Evropski sud za ljudska prava (ECHR) [presudio je](#) da ruski zakon o stranim agentima krši prava grupa i pojedinaca označenih kao strani agenti. Sličan ruskom, usvojila je i Mađarska, ali je on poništen 2021. nakon što je Evropski sud pravde ustanovio da nije u skladu sa pravilima EU. Međutim, u decembru 2023. usvojen je Zakon o odbrani nacionalnog suvereniteta. Evropska komisija [saopštila je](#) da će tužiti Mađarsku Međunarodnom sudu pravde u Hagu zbog tog zakona, koji se poredi sa onim donešenim u Rusiji. Po uzoru na Mađarsku, u Slovačkoj se priprema teren za usvajanje sličnog zakona. Iz EU su automatski [reagovali i upozorili](#) da će se Slovačka suočiti sa istim onim pravnim odgovorom koji je dobila i Mađarska. Zbog usvajanja zakona koji je [pisan](#) po uzoru na ruski Gruzija je dobila [zvaničan “stop”](#) na putu ka EU.

U bosanskohercegovačkom entitetu Republika Srpska trebalo je da se razmatra o sličnom prijedlogu zakona proljetos, ali je povučen iz procedure. Na ove najave

negativno su reagovali iz delegacije EU u BiH, ambasade SAD i (OEBS-a). I parlament Kirgistana je 2014. odbacio prijedlog zakona o stranim agentima jer je ocijenjen nedemokratskim. Zakon, koji se naziva kopijom ruskog, je na kraju ipak usvojen u aprilu ove godine, a sve NVO koje primaju novac iz inostranstva i bave se političkim aktivnostima označene su “stranim predstavnicima” i prijete im zabrana djelovanja. Usvajanje zakona [osudile su](#) međunarodne organizacije, kao i SAD i EU.

Političari kao inspiracija za negativnu online kamanju

Kad imamo ovakve poruke i pozive nosilaca visokih državnih funkcija, za očekivati je da će se pojedini njima bliski mediji, ali i brojni anonimni profili na društvenim mrežama odlučiti za brutalniju i prljaviju online kampanju, koja nerijetko sa sobom donese i govor mržnje prema civilnim aktivistima.

Tako smo u medijskim objavama [moгли pročitati](#) da “basnoslovno plaćene organizacije zapravo zatiru slobodnu misao u Crnoj Gori”, da su paneli, samiti i pres konferencije pogodni za “[ritualno okupljanje praznoglavih pretplatnika](#) stranih grantova i prodavaca briselske i vašingtonske magle”...

Nevladinim organizacijama se spočitava i da se pribojavaju da bi se otkrilo da one “na neki način u mnogo čemu zavise od budžetskih korisnika nekih drugih zemalja”.

Nerijetko se predstavnici nevladinog sektora etiketiraju i kao “strani plaćenici”, “agenture”, “špijuni”, “zvezde granta”... Sasvim sigurno je da ovakvo targetiranje može voditi u online, ali i fizičko nasilje prema civilnim aktivistima i aktivistkinjama.

“Prkladnih” epiteta nije falilo ni ranije

A “političke miševе” u kritičarima i neistomišljenicima svojevremeno je vidio i nekadašnji predsjednik Crne Gore Milo Đukanović.

Reagujući na pitanje o realnosti „sanaderizacije” (procesu koji je u Hrvatskoj započeo hapšenjem bivšeg premijera Iva Sanadera zbog optužbi za korupciju) Đukanović je o onima koji su govorili o izvjesnosti sličnog epiloga u Crnoj Gori kazao da je “riječ o nedoraslim političkim osobama, političkim miševima kojima je potrebna prije svega – deratizacija”.

Osim toga, poručivao je i da se dio medija i NVO sektora “beskrupulozno bore za vlast”, te da samo “glume medije i nvo sektor, a sve da bi mogli biti borci za inostrane donacije”.

Da su nevladine organizacije te, koje pored političara, mafije i kriminalaca, kao “prepreka stoje na evropskom putu Crne Gore” poručivao je i Dritan Abazović za vrijeme dok je bio potpredsjednik Vlade Crne Gore.

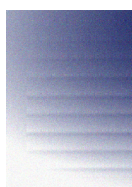
Iz Mreže za afirmaciju nevladinog sektora (MANS) su povodom izjave Abazovića kazali da je ona dio javnog diskursa vodećih političara za koji su smatrali da ih, nakon tridesetogodišnje vladavine DPS-a, više neće biti na javnoj sceni.

“Targetiranje NVO kao ‘remetilačkog faktora demokratije’ je nešto što je obilježilo dobar dio vladavine Mila Đukanovića i njegove partije, a ova vrsta etikete je bila jedini odgovor na javnu kritiku o korupciji i organizovanom kriminalu.

I dok gospodin Đukanović iz ličnih i partijskih interesa nije htio da razumije ulogu nevladinih organizacija, ona je Dritanu Abazoviću itetako dobro poznata, kao i doprinos koji je civilni sektor do sada dao u procesu EU integracija”, poručili su iz MANS-a.

I brojni ministri su sporadično “dijelili lekcije” civilnim aktivistima, pa smo svjedočili primjeru da je recimo Miomir Vojinović, raniji ministar prosvjete pojedine medije i nevladine organizacije nazivao “dušebrižnicima” te poručivao da oni ne treba da propituju zakonitost njegovog djelovanja već isključivo nadležni državni organi.

Kao “kočničare razvoja” vlasti su često označavale i brojne ekološke aktiviste, a spočitavalo im se da zarad tuđih interesa blokiraju izgradnje hidroelektrana, tjeraju investitore, osporavaju odluke lokalnih vlasti...

Hrvatski slučaj: Administrativno iscrpljivanje civilnog društva

Poznat je govor prvog hrvatskog predsjednika Franje Tuđmana iz 1996. godine, povodom masovnog prosvjeda protiv tadašnje HDZ-ove vlasti zbog oduzimanja koncesije zagrebačkom opozicijskom Radiju 101 u kojem proziva medije i organizacije civilnog društva:

“I nećemo dopustiti ostacima jugokomunističkog sustava niti jugosrpskog stanja kakvo smo bili zatekli u Hrvatskoj uspostavom hrvatske slobode i demokracije. Nećemo dopustiti da nam sve to skupa dovede u pitanje. Nećemo dopustiti tim jugokomunističkim ostacima, ali ni onim političkim diletantima, bezglavim smušenjacija, koji ne vide o čemu se zapravo radi danas u Hrvatskoj i u svijetu sa koje kakvim regionalnim planovima. Nećemo dopustiti onima koji se vežu i sa crnim vragom protiv hrvatske slobode i Hrvatske nezavisnosti. Ne samo sa crnim nego i zelenim i žutim vragovima. Nećemo dopustiti onima koji se povezuju sa svim protivnicima hrvatske samostalnosti. Ne samo povezuju, nego im se nude. Ne samo da im se nude, nego im se prodaju za judine škude, kao što se i sami hvale da dobivaju dotacije iz svih centara svijeta. A povezuju se od fundamentalističkih ekstremista do kojekakvih lažnih propovjednika, pseudodemokratskih obmanjivača koji nam danas propovjedaju velike ideje o ljudskim pravima i slobodama medija. Da, mi smo stvarali svoju Hrvatsku za ljudska prava i za slobodu medija. Ali za ljudska prava prije svega većine hrvatskoga naroda. Ali ćemo, razumije se, mi sa tom Hrvatskom slobodom i demokracijom osigurati i manjini ta ljudska prava i slobodu medija. Ali nećemo dopustiti da nam ti sa strane rješavaju, odnosno nameću rješenja. Hrvatska neće

biti ničija kolonija. Hrvatska je dosta bila i pod Mlećanima i pod Stambolom i pod Bečom i pod Peštom i pod Beogradom. Hrvatska je izvojevala svoju slobodu, svoju samostalnost, svoje pravo da sama odlučuje o svojoj sudbini.”

Ovakav narativ o nezavisnim medijima i organizacijama civilnog društva ostao je i dalje duboko ukorijenjen posebno među pripadnicima ekstremne desnice i dijelu građana, no s izuzetkom kratkotrajne vlade Tihomira Oreškovića kroz devet mjeseci 2016. godine kada su ukinuta značajna sredstva za rad [udruga](#), ali i [medija](#), te povremenih ispada poput onog [premijera Plenkovića 2019. godine](#), hrvatske vlasti od ulaska Hrvatske u Europsku uniju primarno provode strategiju administrativnog iscrpljivanja organizacija civilnog društva.

Ova se strategija sastoji od polaganog i upornog umrtljavanja tijela kao što je Savjet za razvoj civilnog društva te administrativnog opterećivanja u provedbi projekata financiranih iz Europskih fondova. Iako se Savjet za razvoj civilnog društva redovito konstituira, njegovo je djelovanje ograničeno. U Izvješću o civilnom društvu koji je objavila paneuropska mreža organizacija civilnog društva European Civic Forum, u [dijelu za Hrvatsku](#) navodi se kako se “neučinkovitost, marginalizacija i općenita zanemarenost Vladinog Savjeta za razvoj civilnog društva nastavila i tijekom 2023., kada je Savjet održao samo jednu sjednicu. Iako su izbori za nove predstavnike civilnog društva u Savjetu završeni na vrijeme, Vladi je trebalo gotovo šest mjeseci da imenuje novi Savjet, što je učinila tek početkom 2024.” Na [stranici Ureda za udruge](#) koji obavlja administrativne poslove za savjet nije dostupan niti jedan zapisnik sjednice Savjeta iz 2024. godine, no [javno dostupne informacije](#) upućuju na to da su se održale barem dvije sjednice Savjeta.

Istovremeno i sam vladin Ured za udruge, očito nije pri vrhu liste prioriteta Plenkovićeve Vlade obzirom da je ravnateljici Ureda za udruge Heleni Beus četverogodišnji mandat [istekao](#) još u svibnju 2022. godine, a Vlada joj od tada svakih šest mjeseci produljuje ‘v.d.’ status ([1](#), [2](#), [3](#), [4](#), [5](#), [6](#)) do provedbe natječaja za novog ravnatelja. Natječaj još nije proveden.

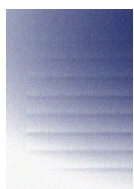
Nadalje, Hrvatska je trebala donijeti Nacionalnu strategiju za razvoj civilnog društva još 2017. godine nakon što je istekla tada aktualna Strategija, no to se ne događa sada već osmu godinu.

Predstavnici civilnog društva sudjeluju i u tijelima za provedbu EU fondova, no to ne utječe znatno na poboljšavanje situacije u kojem organizacije za razvoj civilnog društva rade. Naime, ulaskom Hrvatske u Europsku uniju, dominantan način financiranja projekata OCD-a odvija se putem Europskih fondova koji su [administrativno izuzetno zahtjevni](#), a hrvatska provedbena tijela dodatno otežavaju korisnicima provedbu sporošću donošenja odluka o dodjeli sredstava po natječajima, sporošću pri isplati sredstava te nepriznavanjem nastalih troškova čija obrazloženja ponekad idu preko granice razuma. Tako je primjerice Faktograf [pisao](#) o slučaju udruge Europa Donna koja provodila je projekt u sklopu kojega je 15 gerontodomaćica skrbrilo o 130 žena oboljelih od malignih bolesti; gerontodomaćice su oboljele žene pratile na kemoterapiju u zagrebačke bolnice, obavljale kupnju namirnica te pružale pomoć u kući za vrijeme liječenja. Međutim, udruzi nije isplaćen cijeli ugovoreni iznos, budući da su neke korisnice o kojima su gerontodomaćice skrbrile tijekom provedbe – preminule - te je udruza trošak provedbe aktivnosti morala nadoknaditi sama. O administrativnom nasilju institucija zaduženih za dodjelu i kontrolu provedbe projekata [svjedoči](#) i

dopredsjednica udruge Ludruga Ksenija Kapelj “Administrativno nasilje kojem smo bili izloženi rezultiralo je maksimalnim iscrpljivanjem svih naših kapaciteta, kako financijskih tako i ljudskih. U konačnici projekt je odrađen, ali nismo tražili nikakvo produljenje. U jednom trenutku smo uplaćivali svoje novce i posuđivali od drugih organizacija civilnog društva (poput Zaklade Solidarna), kako bi gurali program dalje. Partneri koji su bili s nama u projektu također nisu htjeli tražiti produljenje upravo radi te birokracije. Tako smo 500.000,00 kuna ostavili u državnoj blagajni, neutrošenih, jer nam nije bila omogućena prenamjena sredstava na vrijeme”.

Ako sve ovo stavimo u kontekst činjenice da je glavnina sredstava iz europskih fondova namijenjena nekom obliku pružanja socijalnih usluga ili usluga u zajednici, a da gotovo ne postoje sredstva za projekte koji bi se bavili zagovaranjem i osnaživanjem građana za participaciju u društvu, jasno je da civilno društvo nije nužno potrebno otvoreno napadati, nego se i nedjelovanjem te administrativnim nasiljem, a sve po zakonu, ono može umrtviti.

No, treba imati na umu da od proljeća 2024. godine u vladajućoj HDZ-ovoj koaliciji sudjeluje i ekstremno desna politička stranka Domovinski pokret koja je svojim političkom programom predvidjela i otvoreniji napad na civilno društvo. Tako na Tuđmanovom tragu [najavljuju](#) “temeljnu reviziju financiranja onih udruga za koje je poznato da su se do danas izravno bavile antihrvatskim djelatnostima, pokušavajući umanjiti institucije hrvatske kulture kao i svijest o hrvatskom identitetu” te ističu kako dolazi do “rasipanja novca na kojekakve udruge i projekte koji su direktno usmjereni protiv hrvatskog naroda, običaja, kulture i interesa RH, taj novac treba usmjeriti u obranu jer svi moramo biti svjesni koliko nas je stajala naša sloboda!”. Hoće li sudjelovanje ekstremne desnice u tijelima vlasti dovesti do otvorenijeg napada na civilno društvo u Hrvatskoj, ostaje nam za vidjeti.

Zaključak

Međunarodni novinarski institut (International Press Institute - IPI) u svom [Opservatoriju dezinformacijskih narativa protiv medija](#) ističe kako su u Evropi, a i šire, u porastu dezinformativne kampanje usmjerene na diskreditaciju novinara.

Navode kako se često koriste taktike poput online uznemiravanja, kampanja blaćenja i pravnog zastrašivanja kako bi se smanjilo povjerenje u nezavisne medije, stvarajući tako okruženje u kojem dezinformacije mogu nesmetano cvjetati.

U opservatoriju se navodi kako se ti narativi mogu svrstati u nekoliko kategorija:

- **Nacionalistički narativi** koji iskorišćavaju nacionalni ponos i identitet za manipulaciju javnim osjećajima. Često prikazuje nacionalne interese kao ugrožene od vanjskih ili unutrašnjih neprijatelja, koristeći prenaplašene ili lažne tvrdnje kako bi podstakao podjele i privukao podršku za određene političke ciljeve.

- **Populistički narativi** koji iskorištavaju frustracije šire javnosti prikazujući oštar raskol između “naroda” i korumpirane elite. Često pojednostavljuje složena pitanja, okrivljuje marginalizovane skupine i širi dezinformacije kako bi prikazao populističkog vođu kao jedinog branitelja običnih ljudi.
- **Teorija zavjere** obilježena je diskursom koji promovira neutemeljene teorije o tajnim zavjerama moćnih entiteta za manipulaciju ili kontrolu događaja. Ova retorika često koristi dezinformacije i selektivne činjenice kako bi stvorila iluziju otkrivanja skrivenih istina.
- **Finansijski narativi** koriste ekonomske argumente za podrivanje ili diskreditaciju pojedinaca, grupa ili organizacija, često izmišljajući finansijske prijestupe, ekonomske prijetnje ili štetne finansijske posljedice povezane s tim pojedincima, grupama ili organizacijama kako bi stvorila nepovjerenje.
- **Rodno uslovljena dezinformacija** koja nastoji iskoristiti i pojačati rodne predrasude za diskreditaciju, uznemiravanje ili podrivanje pojedinaca, posebno žena ili rodnih manjina, u javnom životu.

I u Crnoj Gori i u Hrvatskoj mogu se jasno identifikovati neki od navedenih narativa koji se koriste protiv medija, a slična situacija je i kada govorimo o civilnim aktivistima. Tako imamo narative koji medije označavaju kao neprofesionalne i politički pristrasne, novinare i novinarku kao neobrazovane i “neprijateljski nastrojene”, ili im se spočitava i da su “ustaše”, “četnici”, “komunisti”...

Dodatno, mediji se optužuju i za primanje finansijskih sredstava iz inostranstva ili se propituje njihovo pravo na javno finansiranje, tvrdi se da pristup javnim sredstvima trebaju imati samo oni mediji koji zastupaju određene društvene vrijednosti.

Ovo jasno pokazuje da ti narativi nisu samo riječi već oni imaju i ozbiljne posljedice po rad medija i samih novinara - od finansijskog iscrpljivanja tužbama, preko vrijeđanja i prijetnji pa do samih fizičkih napada. U takvim okolnostima, uz ionako dugi niz godina teške ekonomske situacije u kojima mediji djeluju, dolazi do daljeg slabljenja društvene uloge medija, odlaska kvalitetnih novinara iz novinarstva te autocenzure. Sve to je naravno i cilj opisanih kampanja protiv medija i novinara, a društvene posljedice toga vidimo već danas posebno u sferi sve prisutnijih dezinformacija i jačanja ekstremističkih grupa širom Evrope i svijeta.

Autoritarne namjere vlasti da ograniče kritike koje dolaze iz civilnog sektora, što smo konkretno vidjeli na primjeru Crne Gore, govore o tome koliko donosioci odluka zapravo (ne)razumiju koja je uloga nevladinih organizacija i zašto je njihova kritika neophodna u demokratskim društvima.

Zaključak je jasan.

Upravo na ovakav način želi se potcijeniti, obesmisлити i ugroziti ogroman uticaj koji su nevladine organizacije imale i imaju u demokratizaciji društva zalažući se isključivo za što brže i bolje ispunjavanje zahtjeva za članstvo u Evropskoj uniji, koji se svode na vladavinu prava i obaveznu zaštitu ljudskih prava.

Popis literature

Arhiva Faktograf.hr, <https://faktograf.hr/>

Arhiva Centar za demokratsku tranziciju (CDT), <https://www.cdtmn.org/>

Arhiva Hrvatskog novinarskog društva, <https://hnd.hr/>

Arhiva SafeJournalist Network, <https://safejournalists.net/>

Arhiva Sindikat medija Crne Gore, <https://sindikatomedija.me/>

Arhiva Društvo profesionalnih novinara Crne Gore (DPNCG), <https://dpncg.com/>

Blaženka Sečkar, Gong, Analiza administrativne opterećenosti korisnika prilikom provedbe EU projekata – iskustvo udruga, 2021.

Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo, Strateške tužbe protiv javne participacije (SLAPP) u Republici Hrvatskoj, 2024.

Domovinski pokret, Politički program, 2024.

EFJ - IPI - ECPMF, Mapping Media Freedom Monitoring Report January - June 2024

Faktograf, Dezinformacijske kampanje – pogonsko gorivo za napade i mržnju – Studija slučaja: Faktograf.hr, 2023.

Kuća ljudskih prava, European Civic Forum's Civic Space Report 2024: Croatia, 2024.

Tajana Broz, ur. Petar Vidov, "Novosti se ili pali ili gasi": Studija slučaja napada na tjednik novosti nakon hrvatskih parlamentarnih izbora 2024. godine, 2024

Arviha Vijesti online, <https://www.vijesti.me/>

Arhiva RTCG, <https://rtcg.me/>

CENTAR ZA
DEMOKRATSKU
TRANZICIJU